

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

حافظ پروہی

دکنر ہجدهم

به کوشش

سعیدہ رضا زادہ

شیراز

۱۳۹۴

سرشناسه	نشست یادروز حافظ (هجدهمین: ۱۳۹۴: شیراز)
عنوان و پدیدآورنده	حافظ پژوهی، دفتر هجدهم / به کوشش سعیده رضازاده
مشخصات نشر	شیراز، انتشارات ارم، ۱۳۹۴.
مشخصات ظاهری	۱۷۸ ص.
شابک	۹۷۸-۶۰۰-۷۸۹۷-۲۳-۲
وضعیت فهرست‌نویسی	فیپا
موضوع	حافظ، شمس‌الدین محمد، - ۷۹۲ق. -- کنگره‌ها
موضوع	شعر فارسی - قرن ۸ ق - تاریخ و نقد - کنگره‌ها
شناسه افزوده	رضازاده، سعیده، ۱۳۷۱-
رده‌بندی کنگره	۵۲۳۵/۵۱۳۹۴ PIR
رده‌بندی دیوید	۸۱۴/۳۲
شماره کتابشناسی ملی	۲۴۷۸۸۳۷

کتابخانه ملی و اسناد ایران

تلفکس: ۰۷۱)۳۲۲۴۳۸۵۱

E-mail: info@ffs.ir

شیراز، خیابان لطفعلی‌خان زند، کوچه ۲۱، پلاک ۱

سندوق پستی ۱۳۱۵-۷۱۳۶۵

حافظ پژوهی (دفتر هجدهم)

به کوشش سعیده رضازاده

صفحه‌آرا: امین محمدی، طرح جلد: فرانک بوب، لیتوگرافی و چاپ: ه‌اصف قم

تیراژ: ۱۰۰۰ نسخه، شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۷۸۹۷-۲۳-۲، پ.پ اول ۱۳۹۱

ویرایش: مؤسسه «ویراستاران»؛ زینب زنهاری (ویراستار) و دکتر فرشید سادات‌نژادی (با: بن)

ناشر: انتشارات ارم شیراز

مدیر مسئول انتشارات: دکتر مسعود صفار

آدرس: شیراز - میدان دانشجو - مجتمع پزشکی نشاط - طبقه چهارم - انتشارات ارم شیراز

تلفن: ۰۷۱-۳۶۴۶۲۰۷۷، فاکس: ۰۷۱-۳۶۴۶۲۰۵۸

وب سایت: www.erampub.ir

طبق قانون حمایت از آثار مؤلفین و مترجمین، تمامی حقوق جهت مؤلف و ناشر بر

اساس قرارداد فی مابین محفوظ است و هرگونه کپی‌برداری ممنوع و پیگرد قانونی

دارد.

فهرست مطالب

.....	سخن نخست	۷
.....	پیش گفتار	۹

بخش اول: مراسم افتتاحیه یادروز حافظ شامگاه شنبه ۱۹ مهرماه ۱۳۹۳

.....	سخنرانی مهندس اسحاق جهانگیر / معاون اول رئیس جمهور	۱۳
.....	سخنرانی آیت الله اسدالله ایمانی / نماینده ولی فقیه در استان فارس و امام جمعه شیراز	۱۹
.....	سخنرانی دکتر سیدمحمد احمدی / استاذ وقت درس	۲۳

بخش دوم: مقاله‌های ارائه شده در هجدهمین نشست علمی یادروز حافظ، یکشنبه ۲۰ مهرماه ۱۳۹۳

.....	از خدای جهان تا خواجه جهان / دکتر محمود عبادی	۲۷
.....	چنین کنند بزرگان / دکتر محمدیوسف نیری	۴۱
.....	سخن «سربسته گفتن» با حریفان / دکتر ابراهیم فیضی	۵۹
.....	راز معناگرایی شعر حافظ / استاد منصور پایمرد	۷۱
.....	آسیب شناسی تفسیرهای شعر حافظ / دکتر بهادر باقری	۷۹
.....	دلایل شرح متعدد برخی از ابیات حافظ: با تحلیل و بررسی شروح دو بیت جنجال برانگیز / دکتر سید محمد باجیان	۸۵
.....	شرح بوهان کریستوف بورگل بر برگزیده‌ای از غزلیات حافظ به زبان آلمانی / دکتر علی رجائی	۱۰۱
.....	سنت جواب گویی به شعر حافظ و ضرورت رویکرد هرمنوتیک / دکتر مجید بهرهور	۱۲۵

بخش سوم: مقاله‌های پژوهشی

.....	کتاب شناسی حافظ در سال ۱۳۹۳ خورشیدی / ماندانا فیروزآبادی	۱۴۳
.....	از حافظ گفتن / سیدمحمد سجادی	۱۶۱
.....	معنی آب زندگی و روضه ارم / فرشید سادات شریفی	۱۷۱

سخن نخست

حافظ کیست؟ سال هاست که بر سر این پرسش به مناقشه‌ایم. شاملو او را فیلسوفی دهری می‌داند؛ عارفی وارسته؛ خرمشاهی، هر دو و شاید هیچ‌یک. گویی او هنوز رندانه به ما می‌نگرد:

حافظم در مجلسی دادم نشیمن در محفلی
بنگر این شوخی که با این خلق صنعت می‌کنم
حافظ را به ایهام در کلام می‌شاسی و این خود عین ناشناختگی است. این صفت هر کسی است که سودای مواجهه با زبان را دارد. حافظ به دید زیار آمده است؛ بلکه او خود، زبان شده است. او زبان شده است و از این روی از هر معنای محصلی می‌گریزد و همواره به تعویق می‌افتد و طالبان را در این بازی بی‌پایان به نظاره می‌نشیند.

حافظ دالی است که بر مدلول‌ها می‌لغزد، بی‌آنکه احتیاجی به توقف کند، بی‌آنکه اندک سودایی برای توقف داشته باشد. او جمع نقیضین است. هم عارف است و هم فیلسوف دهری، هم اهل یقین است و هم شکاک، هم مداحی درباری و هم مباحث آزاد است. هم از این روست که او گرچه پیش از ماست، پس از ماست (به همین دلیل منبع تقاضا ماست).

مجموعه حافظ‌پژوهی خواستار این حقیقت است. حقیقتی گریزپای که اهل زبان ایرانی را به خود می‌خواند، بی‌آنکه هیچ‌گاه قصد برگرفتن حجاب داشته باشد. این مجموعه در پی دستیابی به معنایی است که همواره از چنگ می‌گریزد. این مجموعه طالب یار است، بی‌آنکه پایانی بر این طلب قائل باشد. بدین سبب این، یک مجموعه روشن‌نگر نیست؛ بلکه حیرت‌افزاست. این موضوع نه در ابتدا که در نهایت این مجموعه روشن می‌گردد. جایی که بار دیگر با این پرسش اساسی مواجهیم که «حافظ کیست؟». آنگاه که بار دیگر درمی‌یابیم که حافظ را

در نیافته‌ایم، بار دیگر به آغاز راه باز می‌گردیم و این همان دور حیرت‌افزایی است.

این مجموعه روایت تشنگی است و از همان آغاز نیز چنین بوده است. این مجموعه روایت جست‌وجوی سودایی خواستنی، اما نیافتنی است. این سودای گران‌مایه را تا این دفتر پیش آورده‌ایم، بی‌آنکه گمان دستیابی به حقیقت لغزنده حافظ را داشته باشیم. ما در این عرصه به هیچ‌روی تنها نبوده‌ایم، بسیار کسانی که یاری‌مان کرده‌اند و هم‌سودایمان بودند.

در پایان از مرکز حافظ‌شناسی که همواره در برگزاری نشست‌های علمی یادروز حافظ ما را همراهی می‌کنند و سرکار خانم رضازاده که این مجموعه به کوشش ایشان آماده شده است و همچنین مدیرانش ارم جناب آقای دکتر صفار که زحمت انتشار را برعهده داشتند، سپاسگزارم.

دکتر منصور طبعی

مدیر بنیاد فارس‌شناسی

پیش‌گفتار

این شرح بی‌نهایت کز زلف یار گفتند حرفی است از هزاران کاندل عبارت آمد مطابق معمول. نشست‌های علمی یادروز حافظ که هرساله در بیستم مهرماه در شیراز برگزار می‌گردد، از سوی مرکز حافظ‌شناسی موضوعی محوری برای سخنرانی‌ها تعیین می‌شود و از استادان و پژوهندگانی که در حوزه تعیین شده صاحب‌ار هستند، دعوت می‌شود تا پژوهشی جدید ارائه فرمایند. تلاش مرکز حافظ‌شناسی همواره بر آن بوده است که این سخنرانی‌های ارزشمند از محدوده گروه مخاطبان شنونده در محل برگزاری همایش گسترده‌تر شود. در دسترس عموم پژوهندگان قرار گیرد. به همین سبب، تاکنون هفده مجموعه مدون از این سخنرانی‌ها،^{*} قبلاً در دفتر حافظ‌پژوهی چاپ و منتشر شده است و به این ترتیب، آخرین مباحث پژوهشی در اختیار استادان، پژوهندگان حافظ‌شناس و علاقه‌مندان به رویکردهای نوین حافظ‌پژوهی قرار گرفته است.

کتابی که پیش رو دارید، هجدهمین شماره از مجموعه دفاتر حافظ‌پژوهی و دربردارنده مقاله‌هایی است که به مناسبت هجدهمین دوره مراسم یادروز حافظ، در نشست علمی روز بیستم مهرماه ۱۳۹۳ در شیراز به صورت سخنرانی ارائه شده است. زمینه محوری این سخنرانی‌ها نقد و بررسی شرح‌هایی است که بر غزلیات حافظ نگاشته شده و گستره پهنآوری از زمینه‌های تاریخی و بیان تاریخ‌نگارانه شرح‌نویسی بر حافظ، تا بررسی شرح‌های اختصاصی از دیدگاه‌های گوناگون همچون شرح‌های ادبی، عرفانی، فلسفی و جمال‌شناسی را دربرمی‌گیرد. افزون بر آن، شرح‌هایی که بر یک غزل یا بر یک یا چند بیت از حافظ براساس رویکردهای نوین صورت گرفته نیز، در این مجموعه جای دارد. هدف اصلی از تعیین این موضوع و درنهایت تدوین این مجموعه، آن بوده است که با طرح مسئله شرح‌نویسی بر شعر حافظ،

* به سبب گسترگی گروه مخاطبان و مراجعان به این آثار و به منظور سهولت دسترسی به آن‌ها، دریافت نسخه کامل این دفترها از طریق پایگاه اینترنتی مرکز حافظ‌شناسی نیز میسر خواهد بود.

من آسیب‌شناسی کاستی‌های شرح و تفسیرنویسی بر متون ادب پارسی و به‌ویژه اشعار حافظ در گذشته، راهکارهایی برای نگارش و آفرینش شرح‌های متناسب با رویکردهای نقد مدرن در زمینه حافظ‌شناسی در آینده پدید آورد و توجه پژوهشگران حافظ‌شناس و دانشجویان رشته ادبیات فارسی را به‌سوی خلق آثار تحلیلی، کشف زیبایی‌های پنهان و معرفی جلوه‌های زبانی و جنبه‌های معنایی و مفهومی شعر خواجه بزرگ معطوف دارد.

فرصت مغتنمی است تا بدین‌وسیله از تمامی استادان و پژوهندگان و رفیقان راه که درواقع صاحبان اصلی این دفترها هستند و همواره با سعه صدر و گشادگی روی، دعوت ما را نه، که دعوت خواجه بزرگ را پذیرفته و حاصل پژوهش‌های ژرف خود را در اختیار علاقه‌مندان حافظ قرار داده‌اند، صمیمانه قدردانی نموده، امیدوارم سر این رشته، دراز و این سلسله همواره پیوسته بماند.

با صبا بخواند میزان - بروم تا کوی دوست و از رفیقان ره استمداد همت می‌کنم

دکتر منیژه عبدالمهی

دبیر علمی هجدهمین همایش بین‌المللی یادروز حافظ